

28. září si připomínáme Světový den boje proti vzteklině

27.09.2025

Vzteklina, latinsky rabies, je jedno z nejdéle známých a zároveň nejzávažnějších virových onemocnění člověka i zvířat. I když se v České republice díky dlouhodobým opatřením prakticky nevyskytuje, ve světovém měřítku zůstává problémem, který si každoročně vyžádá desítky tisíc obětí. Smrtnost vztekliny je prakticky stoprocentní, jakmile se projeví klinické příznaky, což z ní činí jedno z nejnebezpečnějších infekčních onemocnění vůbec. Přesto existují účinné metody, jak se proti ní bránit, a proto je považována za nemoc, které lze zcela předcházet.

Původcem vztekliny je virus vztekliny (Rabies lyssavirus), který patří do čeledi Rhabdoviridae. Jedná se o RNA virus se specifickým tvarovým uspořádáním, které připomíná projektil. Virus napadá především nervový systém hostitele. Po vstupu do organismu se šíří podél nervových vláken směrem do centrální nervové soustavy, kde způsobuje závažné zánětlivé změny. Charakteristické příznaky, jako je změna chování, halucinace, bolestivé křeče hltacích svalů a strach z vody (hydrofobie), jsou důsledkem poškození mozku.

Virus vztekliny se přenáší především pokousáním nebo poraněním slinami nakaženého zvířete. Nejčastějšími přenašeči jsou psi, kočky, lišky, netopýři či další savci. Virus se totiž ve vysokých koncentracích nachází ve slinách, a proto i drobné poranění může být zdrojem nákazy. Mezi lidmi se nemoc prakticky nepřenáší, i když teoreticky může dojít k infekci transplantací infikovaných orgánů nebo při přímém kontaktu s nervovou tkání. Inkubační doba je variabilní – od několika týdnů až po několik měsíců – a závisí na místě vstupu viru i množství virionů.

V České republice byla vzteklina dlouhodobým problémem zejména u lišek. Díky systematické orální vakcinaci lišek od 80. let 20. století se podařilo výskyt nemoci eliminovat a od roku 2004 je ČR oficiálně považována za zemi prostou vztekliny. Stále však existuje riziko zavlečení nákazy ze zahraničí, zejména prostřednictvím nelegálního dovozu psů z oblastí, kde se vzteklina běžně vyskytuje. Celosvětově je situace odlišná – Světová zdravotnická organizace (WHO) odhaduje, že ročně zemře na vzteklinu kolem 59 000 lidí, většinou v Asii a Africe, kde je očkování zvířat nedostatečné a dostupnost postexpoziční léčby omezená. V současné době se vzteklina rychle šíří na Ukrajině zmítané válkou.

Prevence vztekliny má několik úrovní:

Očkování zvířat – zejména povinné očkování psů, ale také vakcinace lišek či jiných volně žijících masožravců.

Kontrola pohybu zvířat – zabránění nelegálnímu dovozu psů a koček z rizikových oblastí.

Postexpoziční profylaxe u lidí – pokud dojde ke kousnutí podezřelým zvířetem, je nutné okamžitě ránu důkladně vypláchnout mýdlem a vodou a vyhledat lékařskou pomoc. Léčba spočívá v podání očkovací látky, případně i specifického imunoglobulinu. Pokud je terapie zahájena včas, dokáže zabránit rozvoji onemocnění.

Preventivní očkování lidí – doporučuje se pro osoby pracující v rizikových profesích, například veterináře, pracovníky laboratoří nebo cestovatele do oblastí s vysokým výskytem vztekliny.

Vzteklina je onemocnění, které i přes svou vysokou nebezpečnost lze účinně kontrolovat. Díky povinnému očkování zvířat a přísným veterinárním opatřením se podařilo nemoc v mnoha zemích, včetně České

republiky, prakticky vymýtit. Přesto zůstává celosvětovou hrozbou, zejména v chudších regionech. Klíčem k úspěchu je prevence – očkování, včasná postexpoziční léčba a zodpovědný přístup k chovu i přepravě zvířat. Dokud bude virus vztekliny přítomen ve volně žijící populaci zvířat v některých částech světa, musíme zůstat ostražití. Smrtnost vztekliny je totiž stoprocentní – a právě proto si toto onemocnění zaslouží maximální pozornost.